

ABDULLA QODIRIY HIKOYALARINI TAHLIL QILISH

Xayitimmatova Risolatjon

Fargʻona davlat universiteti talabasi

Ilmiy rahbar:Dehqonova Maxsuma.

Annotatsiya

Mazkur maqolada Abdulla Qodiriy hikoyalarining badiiy xususiyatlari, gʻoyaviy yoʻnalishi va uslubiy jihatlari tahlil qilinadi. Adibning kichik nasr janridagi asarlarida jamiyat muammolari, inson ruhiyati va maʼnaviy qadriyatlar yuksak badiiylik bilan ifodalanganligi ilmiy asosda yoritiladi. Shuningdek, hikoyalarda realizm, tanqidiy ruh va obrazlar tizimi oʻrganiladi.

Kalit soʻzlar

Abdulla Qodiriy, hikoya, realizm, badiiy tahlil, obraz, jamiyat, tanqidiy ruh, milliy adabiyot.

Kirish

Oʻzbek adabiyotining yirik namoyandalaridan biri boʻlgan Abdulla Qodiriy nafaqat roman janrida, balki hikoya janrida ham oʻzining betakror ijodiy mahoratini namoyon etgan. Uning “Uloqda”, “Jinlar bazmi”, “Kalvak Mahzumning xotira daftaridan” kabi hikoyalari oʻzbek nasrining rivojida muhim oʻrin tutadi.

Adib asarlarida xalq hayoti, ijtimoiy muammolar, maʼnaviy tanazzul va insoniy fazilatlar chuqur tasvirlangan. Shu sababli Qodiriy hikoyalarini ilmiy asosda oʻrganish bugungi adabiyotshunoslikning dolzarb masalalaridan biridir.

Qodiriy hikoyalarining asosiy mavzusi jamiyat hayotidagi kamchiliklarni ochib berish, inson ruhiyatini tahlil qilish va maʼnaviy uygʻonishga daʼvat etishdan iborat.

Masalan, “Jinlar bazmi” hikoyasida jamiyatdagi johillik va xurofot keskin tanqid qilinadi.

Adib hikoyalarida kulgi vositasida jiddiy ijtimoiy muammolar yoritiladi. Bu esa uning satirik yo‘nalishdagi ijodini ko‘rsatadi. Ayniqsa, “Kalvak Mahzum” obrazida nodonlik va mutaassiblik ustidan kulish orqali muallif xalqni ma‘rifatga chorlaydi.

Abdulla Qodiriy hikoyalarida obrazlar jonli va hayotiy tasvirlangan. Har bir qahramon o‘ziga xos xarakterga ega bo‘lib, u orqali muallif muayyan ijtimoiy qatlamni aks ettiradi.

Masalan, Kalvak Mahzum obrazi — bu faqat bitta shaxs emas, balki jamiyatdagi ma‘rifatsiz, o‘z manfaatini o‘ylaydigan kishilarning umumlashgan timsolidir. Qodiriy obraz yaratishda dialog, ichki monolog va satirik tasvir vositalaridan. Adib ijodida realizm yetakchi o‘rin tutadi. U voqelikni bo‘rttirmasdan, hayotiy holatda tasvirlaydi. Hikoyalarda sodda, xalqona til qo‘llanilib, bu o‘quvchi uchun tushunarli va ta‘sirchan bo‘lishini ta‘minlaydi. Horat bilan foydalanadi.

Shuningdek, yozuvchi kinoya, istehzo va satira vositalaridan keng foydalanadi. Bu esa asarning badiiy qiymatini oshiradi. Qodiriy hikoyalarida kulgi ortida achchiq haqiqat yotadi.

Qodiriy hikoyalari nafaqat badiiy, balki tarbiyaviy ahamiyatga ham ega. Ular o‘quvchini fikrlashga, o‘z kamchiliklarini anglashga va jamiyatga foydali inson bo‘lishga undaydi.

Adibning asarlari orqali ma‘rifat, halollik, adolat kabi qadriyatlar targ‘ib qilinadi. Shu bois uning hikoyalari bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan.

“Uloqda” hikoyasi Abdulla Qodiriyning realistik ruhda yozilgan asarlaridan biri bo‘lib, unda o‘zbek xalqining milliy o‘yini — uloq (ko‘pkari) tasviri orqali

jamiyatdagi muammolar, insoniy fazilatlar va illatlar ochib beriladi. Hikoya nafaqat voqeani tasvirlaydi, balki ijtimoiy tanqid ruhiga ega

Hikoyada uloq o'yini jarayoni tasvirlanadi. Odamlar uloqqa berilib ketib, ba'zan o'zlarini ham, boshqalarni ham unutib qo'yadilar. Asarda oddiy xalq vakillari, chavandozlar, tomoshabinlar obrazlari orqali turli xarakterlar ochiladi. Uloq jarayoni tobora keskinlashib, tartibsizlik, zo'ravonlik va manfaatparastlik holatlari ko'zga tashlanadi.

Asarning asosiy g'oyasi — insonning o'z nafsiga berilishi oqibatida yuzaga keladigan salbiy holatlarni ko'rsatishdir. Muallif uloq o'yinini ramziy vosita sifatida qo'llab, jamiyatdagi tartibsizlik, ma'naviy pasayish va ong yetishmovchiligini tanqid qiladi. Chavandozlar – jasoratli, lekin ba'zida o'z manfaatini ko'zlaydigan kishilar sifatida tasvirlangan.

Tomoshabinlar – befarq yoki haddan tashqari hissiyotga berilgan omma timsoli.

Oddiy xalq – voqealarga guvoh bo'lib, jamiyatning umumiy holatini aks ettiradi.

Xulosa qilib aytganda, Abdulla Qodiriy hikoyalari o'zbek adabiyotining nodir namunalaridan biridir. Ularda jamiyat hayoti, inson ruhiyati va ma'naviy muammolar chuqur badiiy ifodasini topgan.

Adibning realizmga asoslangan uslubi, obraz yaratish mahorati va tanqidiy ruhdagi yondashuvi uning hikoyalarini bugungi kunda ham dolzarb qiladi. Qodiriy ijodini o'rganish yosh avlod tarbiyasida muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdulla Qodiriy. Tanlangan asarlar. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2019.

2. Karimov N. XX asr o'zbek adabiyoti tarixi. Toshkent, 2008.

3. Qo'shjonov M. Adabiyot nazariyasi. Toshkent, 2010.

4. Yo'ldoshev Q. Badiiy tahlil asoslari. Toshkent